

ELORE (ISSN 1456-3010), vol. 20 – 2/2013.

Julkaisija: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry.

[http://www.elore.fi/arkisto/2_13/lappi.pdf]

SEMINAARIRAPORTTI

IHMISET, KÄSITTEET JA KULTTUURIT LIIKKEESSÄ

Tiina-Riitta Lappi

*The 11th Congress of the International Society for Ethnology and Folklore SIEF
2013: Circulation, Tartossa 30.6.–4.7.2013*

Yhdestoista kansainvälinen SIEF-kongressi (International Society for Ethnology and Folklore) järjestettiin 30.6.–4.7.2013 Tartossa, Virossa. Kongressin paikallisina järjestäjinä toimivat etnologian laitos (Department of Ethnology) ja folkloristiikan laitos (Department of Estonian and Comparative Folklore) Tarton yliopistosta, Viron kirjallisuusmuseo (Estonian Literary Museum), Viron kansallismuseo (Estonian National Museum), Kulttuuriteorian huippututkimusyksikkö (Centre of Excellence in Cultural Theory) sekä Tallinnan yliopiston sosiaali- ja kulttuuriantropologian laitos (Department of Social and Cultural Anthropology). Tarton yliopiston kaunis kampus, jossa keynote-esitelmät, työryhmät ja osa oheistapahtumistakin pidettiin, tarjosi hyvin toimivat ja helposti saavutettavat tilat 450 kongressivieraalle.

Joka toinen vuosi järjestettävän kongressin teemana oli tällä kertaa ”Circulation”. Suomenkielisiä käännöksiä sanalle on useita, jotka kaikki viittaavat jollain tavoin liikkeeseen, liikkumiseen, asioiden ja ajatusten kiertokulkuun tai liikkeen ja ajattelun monisuuntaisuuteen. Kongressin järjestäjät halusivat ottaa kantaa humanististen ja yhteiskuntatieteellisten alojen ajankohtaisiin keskusteluihin, joiden avainsanoja ovat

kiertokulku, virtaus, vaihto ja liikkuvuus (*circulation, flow, exchange, mobility*). Nämä käsitteet ovat haastaneet edellisen vuosikymmenen avainkäsitteen globalisaation, joka tuolloin syrjäytti postmodernin työkaluna esimerkiksi etnisyyden ja nationalismin teemoihin kietoutuvissa kysymyksissä. Kongressin esittelytekstin lopussa todetaan, että itse asiassa etnologit, folkloristit ja kulttuuriantropologit ovat pohtineet ja kirjoittaneet kiertokulusta, virtauksista, vaihdannasta, matkustamisesta ja liikkuvuudesta jo puoli vuosisataa. On syntynyt ennen näkemätön määrä erilaisia verkostoja, verkkoja ja kanavia, joissa kierrätetään tietoa, kuvia ja muuta informaatiota eri muodoissa sellaisilla nopeuksilla ja intensiteeteillä, joista aiemmin ei osattu edes uneksia. Tämä kehitys edellyttää uudenlaisia tulkintoja ja analyysia siitä, miten kulttuurisia käytäntöjä ja ilmaisuja tuotetaan, ylläpidetään, kyseenalaistetaan ja kulutetaan näissä uusissa toimintaympäristöissä.

KULTTUURISIA ILMIÖITÄ INTIIMEISSÄ JA GLOBAALEISSA KONTEKSTEISSA

Monien muiden tavoin tulin Tarttoon suoraan Vlnasta ISFRN:n kongressista. Matka Tallinnasta Tarttoon kesti suunniteltua kauemmin, ja sunnuntai-illan tervetuliaisohjelma jäi väliin. Avajaistilaisuudessa Tine Damsholt Kööpenhaminan yliopistosta piti ensimmäisen keynote-esitelmän otsikolla ”Circulating bodies – or how matter comes to matter”, jossa hän käsitteli kehollisuutta materiaalis-diskursiivisena ilmiönä ja sekä merkitysten välittäjänä että niiden vakiinnuttajana. Seuraavina päivinä oli kunakin kaksi keynote-esitelmää, joista ensimmäinen aamulla ja toinen iltapäivällä. Greg Urban (Pennsylvanian yliopisto) aloitti ensimmäisen varsinaisen kongressipäivän luennoimalla neljästä voimasta, jotka vaikuttavat kulttuuriseen liikkeeseen ja muutokseen. Pysähtyneisyys (*inertia*), hajaannus (*entropy*), kiinnostuneisuus (*interest*) ja metakulttuuri (*metaculture*) toimivat Urbanin mukaan sekä mikroprosessien tasolla että suuren mittakaavan ilmiöiden kohdalla. Inertia viittaa siihen, että kulttuuri pysyy muuttumattomana, elleivät kolme muuta Urbanin mainitsemaa voimaa yhdessä tai erikseen kyseenalaista vallitsevaa kulttuuria tai jotain sen pienempää osa-aluetta. Iltapäivällä kuultiin Robert G. Howardin (Wisconsinin yliopisto) pohtivan uusien medioiden ja digitaalisen vuorovaikutuksen ja tiedonvälityksen merkitystä auktoriteettien arkipäiväistymisessä ja laaja-alaisuudessa. Hän kysyi, kuinka määrittelemme asiantuntijan ja amatööriin tilanteessa, jossa informaatio ja erilaisten kommunikaatioverkostojen luominen ja käyttö ovat lähes kaikkien saatavilla. Howard painotti erityisesti sitä, että yksilöllinen ilmaisu on jälleen arvokasta, mutta siihen liittyvä mahdollisuus käyttää valtaa edellyttää myös vahvaa vastuuntuntoa. Esityksensä päätteeksi hän nosti esiin ajatuksen, että luottamalla toisiimme yksilöinä voimme luoda globaalin yhteisön erilaisten verkostojen säikeistä, joita on jo niin paljon, ettei kukaan yksinään pysty tällaista verkostoyhteisöä hallitsemaan.

SIIRTYMISEN KÄSITTEISTÄ LIIKKEEN KONKRETTIAAN

Maanantaipäivänä osallistuin Outi Fingerroosin ja Ulla Savolaisen johtamaan työryhmään ”Behind the Border? Memory and narration of diaspora, exile, transnationalism and crossing borders”. Työryhmän tavoitteena oli kyseenalaistaa polarisoituneita käsityksiä diasporasta, pakolaisuudesta, transnationalismista ja muista käsitteistä, joiden kautta ihmisten joko pakotettua tai vapaaehtoista liikkuvuutta ja siirtymisiin liittyviä moninaisia suhteita tarkastellaan tieteellisessä keskustelussa.

Aamupäivän esitelmät käsittelivät nuoria, ensimmäinen vanhempien työn vuoksi usein muuttavia ”maailmankansalaisia” ja toinen afgaanipakolaisten käsityksiä ”kodista” tilanteissa, joissa he itse ovat jatkuvasti matkalla jonnekin toisaalle omaa paikkaansa etsien. Seuraavassa osiossa keskusteltiin entisestä Neuvostoliitosta eri puolille Eurooppaa muuttaneiden siirtolaisten muistoista, narratiiveista sekä paikkaan ja yhteisöön kuulumisen problematiikoista ja merkityksistä. Samat teemat jatkuivat päivän lopussa, mutta alueellisesti nyt oltiin Lähi-idän suunnalla. Mahdollisuus osallistua työryhmään alusta loppuun oli antoisaa, koska tällöin pystyi näkemään, miten esitykset keskustelivat toistensa kanssa luoden monipuolista näkymää käsiteltävään teemaan. Työryhmien järjestäminen niin, että niistä kukin kokoontui vain yhtenä päivänä, oli mielestäni onnistunut ratkaisu, vaikka sen vuoksi kaikki halukkaat eivät ehkä päässeet esittämään paperiaan alun perin valitsemassaan ryhmässä.

Tiistain työryhmät valitsin pääasiassa yksittäisten papereiden perusteella, mikä osoittautui hieman toimimattomaksi ratkaisuksi. Valitsemistani työryhmistä oli jäänyt muutamia esiintyjä pois tai papereiden esitysjärjestystä oli vaihdettu, mutta tietoa näistä muutoksista ei ollut missään saatavilla. Niinpä tiistain anti ei osunut aivan yksin omien kiinnostusteni kanssa, mutta yksi erittäin positiivinen yllätys oli silti tarjolla: iltapäivän työryhmä, joka oli otsikoitu ”Cycling: past, present and future”. Liikkumista tarkasteltiin konkreettisenä, aktiivisena toimintana ja esityksetkin olivat huomattavasti moninaisempia kuin olin ennakoita kuvitellut. Pyöräily osoittautui erinomaiseksi ja yllättäviäkin näkökulmia mahdollistavaksi etnologisen tutkimuksen kohteeksi. Tämä oli ehdottomasti yksi ilahduttavimpia kokemuksiani kongressissa ja ryhmän toisen puheenjohtajan kanssa jatkoimme yhteydenpitoa ja keskustelua pyöräilystä vielä kotiin palattuammekin.

KULTTUURIN YTIMESSÄ YHTEISYYS JA MONIMUOTOISUUS

Tiistain ensimmäisessä keynote-esitelmässä Kristin Kuutma (Tarton yliopisto) käsiteli kulttuuriperintöpolitiikoita ja erityisesti kulttuuriperinnön käsitteeseen liittyviä vahvoja arvolatauksia. Ideologisen prosessin kulttuuriperintökeskustelu kehottaa säilyttämään ja kunnioittamaan sellaisia konkretisoidun menneisyyden elementtejä, joiden ajatellaan edustavan pysyvyyttä ja oikeutta kyseiseen perintöön. Kulttuuriperintö ei ole ”viatonta”, vaan oikeus sen määrittelyyn ja omistamiseen on Kuutman mukaan aina yhteiskunnallinen ja poliittinen (valta)kysymys. Siksi kulttuuriperintö sosiaalisina

suhteina ja yhteiskunnallisena konstruktiona kaipaisi uudelleen arviointia ja uusia teoreettisia lähestymistapoja. Aineeton ja aineellinen kulttuuriperintö eivät tässä mielessä eroa toisistaan, koska myös aineettomasta kulttuuriperinnöstä tulee materiaalista, kun se dokumentoidaan ja tallennetaan esimerkiksi ääninauhoille tai kirjoiksi. Kenellä siinä vaiheessa on oikeus kontrolloida tätä perintöä, kysyi Kristin Kuutma esitelmässään. ”Perinnöllistäminen” on usein elitistinen projekti, jossa oikeus perinnön määrittelyyn, sen käyttöön ja kontekstualisointiin siirtyy pois niiltä, joiden yhteistä kulttuuria se alun perin on ollut. Kuutma totesikin kärjistäen, että ”heritage touch sucks life out of everything”. Iltapäivällä Joep Leerssen (Amsterdamin yliopisto) puhui otsikolla ”Sleeping Beauty gets around: popular-elite, cross-national and inter-medial circulation”. Esitelmän ytimenä oli ajatus siitä, kulttuuria luova liike ja monimuotoisuus (*mobility*) yhdistävät historiallisia aikakausia, yhteiskunnallisia kerrostumia ja yhteisöjä sekä erilaisia ilmaisun välineitä ja kanavia synnyttäen näin uusia kulttuurisia tuotteita ja ilmiöitä.

Michael Herzfeld Harvardin yliopistosta aloitti kolmannen kongressipäivän Marcel Maussin synkällä ennustuksella vastavuoroisuusperiaatteen rapautumisesta modernissa kapitalismissa. Maussin väite on, että teknologisten innovaatioiden ja uuden kaupallisen etiikan (neoliberalismin) liitto on turmellut erilaiset vieraanvaraisuuden, vaihdannan ja vastavuoroisuuden muodot. Ihmiset kuitenkin pyrkivät jatkuvasti vastavuoroisuuteen kehittämällä uusia muotoja aiempien tilalle, mitä Herzfeld valotti ja analysoi omiin kenttätöihinsä pohjautuvien esimerkkien kautta. Kongressin viimeisen keynote-esitelmän piti Alessandro Portelli (Sapienza yliopisto, Rooma). Hän aloitti viittaamalla 1940-luvun hitti-iskelmään, jossa valitellaan musiikin katoamista Rooman kaduilta ja naapurustoista, koska ihmiset kuuntelevat mieluummin amerikkalaista musiikkia radiosta. Viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana musiikki on palannut takaisin Rooman kaduille maahanmuuttajien myötä tehden näin maastamuuttajien Italiasta myös vahvemmin maahanmuuttajien Italian. Portelli esitteli tutkimusprojektia, jossa tätä ”uutta urbaania kansanmusiikkia” on tallennettu, arkistoitu ja tehty tunnetuksi kaduilla, kodeissa, kouluissa ja muissa roomalaisten lähiyhteisöissä. Musiikkiesimerkkejä käyttäen Portelli kertoi, kuinka maahanmuuttajat ovat varioineet omaa perinteistä musiikkiaan, säveltäneet uutta musiikkia ja omaksuneet italialaisia traditioita omaan käyttöönsä. Näihin liittyen hän myös pohti, miten amatöörimuusikot ja perinteisen musiikin esittäjät kokevat ja merkityksellistävät tämän uuden kansanmusiikin. Portelli halusi esitelmässään nostaa esiin sen, miten musiikin kautta ja sitä analysoimalla on mahdollista ymmärtää suurkaupungin monikulttuurisuutta ja tarkastella maahanmuuttajien kokemusten merkityksiä ja niiden ilmaisullisia muotoja.

Kaikki keynote-esitelmät kiinnittyivät hyvin kongressin päätteeseen ja olivat sisällöltään kiinnostavia. Esitelmissä oli asioita, joista moni kuulijoista oli varmaan kuullut tai lukenut aiemminkin, mutta juuri sen vuoksi voi olla enemmän herkkyyttä ja valppautta kiinnittää huomiota uusiin ajatuksiin tai pohtia uudelleen sellaisiakin asioita, jotka ovat ehkä ennestään jo jollain tavoin tuttuja. Onneksi hyvät tieteelliset ideat ja ajatukset eivät aukea tai tyhjenny yhdellä kertaa vaan uusissa tilanteissa ja vaihtelevissa konteksteissa niitä voidaan lähestyä erilaisista näkökulmista ja myös uusien tulkinnoin, mikä oli koko kongressin keskeinen tavoitekin. Alessandro Portelli kokosi viimeisenä keynote-puhujana salin aivan täyteen kuulijoita, joille hän tarjosi paitsi tieteellisesti mielenkiintoisen myös

emotionaalisesti vaikuttavan esitelmän. Yleisö antoi Portellille aplodit, jollaisia en muista koskaan tieteellisissä konferensseissa kuulleen. Uskoisin, että niillä haluttiin kunnioittaa hänen koko hienoa uraansa tutkijana, joka on tutkimustensa välityksellä tarjonnut niin monille meistä hienoja oivalluksen ja tieteellisen innoituksen hetkiä.

AKATEEMISESTA MATKAILUSTA ILOA JA INTOA TUTKIMUKSEEN

Vuosien mittaan kongressimatkailun väistämättömäksi realiteetiksi on muodostunut se, että aina ohjelman jossain vaiheessa alkaa harmittaa, etten kykene jakaantumaan moneksi. Tartossa tämä päivä oli keskiviikko, jolloin myös Pilvi Hämeenahon kanssa vetämäni työryhmä kokoontui. Samana päivänä olisi ollut monia mielenkiintoisia ja erityisesti omiin tutkimusalueisiin liittyviä sessioita, joita ei ollut mahdollisuutta mennä kuuntelemaan. Työryhmämme teemana oli ”Collective creativity in everyday life: civil activity between hegemonic structures and flows of ideas”. Olimme tehneet ehdotuksen työryhmästä, jonka kautta toivoimme löytävämme muita kulttuurisesta kansalaisuudesta ja luovasta yhteisöllisyydestä kiinnostuneita tutkijoita. Tavoittemme täyttyi erinomaisesti ja saimme kokoon ryhmän, jossa käsiteltiin teemaa yllättävän erilaisista näkökulmista ja sekä tilallisesti että yhteiskunnallisesti vaihtelevissa konteksteissa, mutta yhteinen punainen lanka esitysten välille löytyi silti helposti. Esitysten aiheina olivat esimerkiksi bloggaaminen yhteisöllisyyden vahvistajana Ruhnun saarella, taide vastarinnan välineenä Iranissa ja kollaboratiivinen suunnittelu wieniläisissä yhteisöllisen rakentamisen projekteissa. Vetäjänä olin äärettömän ilahtunut innostuneesta ja yhteisöllisestä ilmapiiristä, joka työryhmässämme oli sen lisäksi, että sisällöllisesti kaikki esitykset nostivat esiin monia kysymyksiä ja tutkimusintressejä, joiden varaan voimme jatkossakin luoda yhteistä toiminnallista verkostoa. Yksityiskohtana haluan mainita italialaisen, vasta jatko-opintoja aloittelevan nuoren tutkijan, joka jälkepäin tuli erikseen kiittämään siitä, että hän oli saanut mahdollisuuden tulla ensimmäistä kertaa pitämään esitelmää kansainväliseen kongressiin. Hänen esityksensä oli erittäin ansiokas, eikä hänen mainitsemansa jännitys näkynyt siinä mitenkään. Tämä pieni tapaus muistutti siitä, miten tärkeää varttuneempien tutkijoiden on tukea ja kannustaa nuorempia, jotta voimme yhdessä luoda vuorovaikutteisen akateemisen toimintaympäristön, joka puolestaan tuottaa vahvaa tieteellistä tutkimusta.

Kongressin järjestelyt toimivat erinomaisesti kaikin puolin. Keynote-esitysten ja työryhmien lisäksi päivien ohjelmassa oli etnografisten filmien esityksiä, posterinäyttely, ekskursioita museoihin, SIEF-organisaation ja työryhmien kokouksia sekä muutamia tulevien kongressien esittelytilaisuuksia. Luentosalit sijaitsivat pienellä alueella ja siirtymiin työryhmien välillä oli varattu riittävästi aikaa, mutta kokonaisuudessaan ohjelmaa oli melko paljon kolmelle päivälle. Lounas tarjottiin päivittäin hieman kauempana Dorpatin konferenssikeskuksessa ja pieni kävely lounaspaikalle lämpimässä auringonpaisteessa olikin mukava katkos muuten tiiviin ohjelman keskellä. Kongressin tapahtumat sijoittuivat tilallisesti Tarton yliopiston alueelle ja sen lähiympäristöön niin, että aiemmin tuttujen kollegojen tapaaminen ja uusien kontaktien luominen tuntuivat luontuvan kuin itses-

Tiina-Riitta Lappi: Ihmiset, käsitteet ja kulttuurit liikkeessä

tään työryhmien välillä, lounaspaikalla ja oheistilaisuuksissa. Myös tässä suhteessa pidin kongressia erityisen onnistuneena ja hyvin organisoituna. Yhdestoista SIEF-kongressi Tartossa olikin kokonaisuudessaan, sekä tieteellisesti että akateemisen yhteisöllisyyden näkökulmasta, innostava ja ilahduttava kokemus.

Filosofian tohtori Tiina-Riitta Lappi toimii yliopistotutkijana Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksessa.